

IDÉER FÖRST

PENGAR SEDAN

Om hur vårt sätt att fördela resurser påverkar ungdomars vilja och möjlighet till delaktighet. Och vad vi kan göra åt det!

KEKS

kvalitet och kompetens i samverkan

**IDÉER FÖRST
PENGAR SEDAN**

Innehåll

2

Förord.....	3
Ni kan ha rätt... (förord för den skeptiske).....	4
Inledning.....	6
Varför skall vi arbeta med delaktighet?.....	6
Definitionen.....	7
”Bildn”.....	7
”Värden”.....	8
Dagsläget.....	10
Varför är det så svårt? För det är det.....	11
Ett delaktighetsstödjande resursfördelningssystem... ..	16
Sammanfattning.....	23
Länkar.....	24

Idéer först – pengar sedan är en rapport utgiven av KEKS. Alla rättigheter är förbehållna utgivaren, varför kopiering, helt eller delvis, endast kan ske med dennes medgivande. Citera gärna, men ange då källan. Rapporten kan beställas från KEKS, e-post: info@keks.nu, web: www.keks.nu

Foto: Fotogruppen Grevedämmets fritidsgård, Sara Lesch och Moa Jansson Formgivning: Williams information ab, Tryck: Litorapid, maj 2012.

Förord

Syftet med denna skrift är att lyfta fram vad man bör tänka på när man organiserar verksamhetens ekonomi så att denna så långt som möjligt stödjer ungdomars möjlighet och vilja till egen organisering och delaktighet i vår verksamhet. Den är skriven på uppdrag av KEKS styrgrupp där vi ofta diskuterat hur vårt sätt att sköta ekonomin lagt krokben för vår ambition att stärka ungdomars delaktighet¹.

Vi är väl medvetna om att resultatet är en både omfattande och bitvis ganska krävande läsning. Genom att blanda ”teori” och praktiska råd har vi velat skapa förutsättningar för såväl en bra diskussion som ett konkret utvecklingsarbete. Vår förhoppning är naturligtvis att du som läsare finner det vi skriver så angeläget att du orkar hela vägen.

I rubriken står ”den öppna ungdomsverksamheten”. Med detta avses såväl den verksamhet som

bedrivs på fritidsgårdar, ungdomens hus och liknande som verksamhet som bedrivs inom ramen för olika fristående projekt och grupper. För att inte bli allt för språkligt otympliga har vi valt att använda begreppet ”fritidsgård” för alla dessa verksamheter, det är ju trots allt vanligast.

Har du tankar, idéer eller frågor kring det du läst är du mer än välkommen att ta kontakt.

**Anja Olin Pape
Jonas Agdur**

¹De tankar kring delaktighet som ligger till grund för vårt arbete finns beskrivna dels i KEKS ”Vision för den öppna ungdomsverksamheten”, dels i forskningsrapporten *Inordnande eller Utvidgande – om delaktighetens villkor på fyra fritidsgårdar*. Båda dessa skrifter kan beställas via mail till info@keks.nu

Ni kan ha rätt... (förord för den skeptiske)

Ungdomarna på gården där ni arbetar vill ”bara vara”. De vill inte engagera sig i att söka pengar och ordna aktiviteter. Och skulle någon vilja så skulle de ändå inte klara av det. De är inte så bra på att skriva så att de kan formulera en ansökan och att lägga en budget för en aktivitet är alldeles för komplicerat. Dessutom har de inget tålamod. De orkar inte sitta på möten, de vill att saker skall hända på en gång och de skulle aldrig orka vänta flera veckor på att få besked om att en ansökan har beviljats eller inte. Och skulle de få avslag... vilket misslyckande! Risken är att man knäcker dem totalt. De får vara delaktiga genom att komma med förslag och hjälpa till ibland och till och med det är svårt för dem.

4

Ni tycker dessutom att politiker och chefer som snackar om att ungdomar skall vara delaktiga inte vet vad de pratar om. Det går kanske med duktiga ”MVG-ungar” som sitter i elevrådet, men det är knappast de som går på er gård... Och om några fritidsledare påstår att de lyckats så har de antagligen slängt ut alla strulungar eller så har de helt andra resurser ...

Men om det trots allt är så att de som arbetar på den där andra gården talar sanning och att deras resurser och besökare inte skiljer sig från era. Att de är (eller i varje fall var) precis lika stökiga och trötta på skolan och mycket annat som era...

... och att de nu är mycket nöjdare med både sig själva och sin fritidsgård.

... att de känner att de lär sig nya saker, utvecklas och tycker det är kul.

... att det är mycket mindre bråk, att stämningen är bättre och att personalen tycker det är roligare att arbeta.

Om vi för en stund utgår från det.

Då finns det två frågor som det är viktigt att ni tänker igenom och svarar ärligt på:

- vill ni att det skall vara så hos er också?
- är ni i så fall beredda att arbeta på ett annat sätt än ni gör idag för att det skall bli så?

Svarar ni ja?

Det första steget är då att inse att hur det går beror på hur man tänker.

De tre viktigaste tankarna för att man skall kunna ta sig vidare är:

- ungdomar **är** inte på ett visst sätt, **de blir**.

Vad de blir beror på vilka förväntningar de upplever från oss och vilket stöd vi ger dem.

- samhället **är** inte på ett visst sätt, **det blir**.

Vår uppgift är att stå upp för barnkonventionen och ungdomars rätt till delaktighet.

Detta oavsett vad våra besökare, deras föräldrar eller andra runt omkring oss tycker.

- gården **är** inte på ett visst sätt, **den blir**.

Hur den blir är vårt ansvar.

5

För visst kan ni ha rätt idag – men det behöver inte vara rätt imorgon

Är ni med? Då är detta skriften för er. Vi säger inte att det är lätt, men att det är värt det!

Den som däremot tror att det bara är stigande ålder som kommer att leda till att ungdomar lär sig ta ansvar, får tålamod, vill bidra etc., som tror att fritidsgården är en ö som man kan fly till från samhället och som inte har något ansvar för det samhället – den personen bör ta sig en allvarlig funderare på om den är på rätt plats här i livet...

Inledning

Bland dem som arbetar med ungdomar är det många som pratar om bristen på resurser. Betydligt färre talar om hur man har ordnat med besluten kring de resurser man faktiskt har så att dessa beslutsprocesser blir så effektiva och ändamålsenliga som möjligt. Makten över ekonomin är tyvärr ett ofta förbisett ämne bland oss som ”arbetar med relationer”, men vem tror innerst inne att dessa relationer lever frikopplade från givna (ekonomiska) maktstrukturer...

Det du nu läser är ett försök att synliggöra hur vårt sätt att arbeta med ekonomin påverkar ungdomsarbetet och våra möjligheter att lyckas i arbetet med ungdomars delaktighet.

För att kunna göra detta måste vi dock först inleda med att tala lite om delaktighet så att vi har en någorlunda klar bild av vad det är resursfördelningssystemet skall stödja. Vi ber dig därför att ha tålamod – de mer konkreta och praktiska tipsen kommer om en stund.

6

Varför skall vi arbeta med delaktighet?

Det allra enklaste svaret är naturligtvis att de flesta verksamheter som riktar sig till ungdomar har delaktighet inskrivet i sina mål och att vi därför, som politiskt styrda organisationer, har en skyldighet att arbeta med detta. Men det är ett svar som inte räcker. Skall man kunna arbeta med delaktighet måste man också förstå varför detta är ett mål.

Detta kan vara nog så knepigt eftersom de som formulerat målen inte alltid själva har detta helt klart för sig. Delaktighet tillhör på gott och ont de där ”fina” orden som tillsammans med demokrati och jämställdhet ofta förekommer i våra måldokument utan att innebörden gjorts särskilt tydlig. Frågar man kan man därför få många olika svar på vad man egentligen menar...

Lika många svar får man om man pratar med olika fritidsledare. Det kan då betyda allt från att ungdomar får välja vilken smak det skall vara på teet i kaféet till att de är ansvariga för såväl planeringen som genomförandet av fritidsgårdens aktiviteter. Detta gör att nästan alla säger sig arbeta med delaktighet samtidigt som verksamheterna ser helt olika ut.

Men delaktighet kan inte betyda nästan vad som helst eller en massa olika saker samtidigt. Om man skall kunna ta fram bra och effektiva metoder krävs det att man vet vad man skall åstadkomma – det krävs en precis och tydlig definition av delaktighet och en lika tydlig bild av vad detta kan innebära i praktiken.

Denna definition måste dessutom vara kopplad till tydliga ”värden” som synliggör varför det är meningsfullt att arbeta med delaktighet och vilka konkreta positiva resultat man kommer att kunna se när man lyckats. Dessa ”värden” måste dessutom, även om de är delvis olika, vara positiva för såväl ungdomar som personal.

Om delaktighetsarbetet skall ske med hjärtat, och inte som en plikt som är ”pålagd uppifrån”, så måste man som personal uppleva det som både tryggt, roligt och meningsfullt. Och när det gäller delaktighet är det faktiskt så, att sker det inte med hjärtat så fungerar det knappast alls. Dessutom måste man vara överens i personalgruppen om man skall kunna dra åt samma håll, inte lägga krokben för varandra och kunna vara de ”tydliga vuxna” som man i andra sammanhang säger sig vilja vara.

Definitionen

Den definition vi arbetat utifrån är hämtat från *Inordnande eller utvidgande*, där man kan läsa följande:

”Med delaktighet menar vi en individs frivilliga och aktiva bidrag till en kollektiv process som han eller hon upplever som angelägen och meningsfull för sig själv och andra.”

Om vi försöker förtydliga detta så betyder det att delaktighet förutsätter att man är ”på väg”, att man fått igång något som en grupp ungdomar känner är angeläget och meningsfullt och därför vill förverkliga. Delaktighet förutsätter också att man som individ bidrar till processen, att man inte bara ”åker med” på en resa där andra drar hela lasset.

Delaktighet handlar alltså inte om att sitta i ett gårdsråd och förvalta fritidsgården utan om att engagera sig i något nytt som man vill förverkliga och som kan ha fritidsgården som utgångspunkt men inte alls behöver stanna eller landa där... Eftersom en process som bygger på delaktighet måste formis av deltagarna och vara öppen för olika typer av individuella bidrag och insatser så bör man visserligen vara överens om målet, men vägen dit får aldrig vara en ”snitslad bana”, förbestämd av vuxna för att undvika hinder och göra vägen lätt och behaglig att gå...

”Bildn”

Den (ideal-)bild vi utifrån detta ser framför oss är en fritidsgård som ungdomar ser som ett ställe där det ständigt finns roliga projekt och aktiviteter på gång och dit man kan komma med sina idéer, inspireras att få nya eller haka på någon annans. Ett ställe dit man går för att förverkliga sina drömmar och där man upplever att man tas tillvara och kan utvecklas utifrån sina egna idéer och förutsättningar. Ett ställe där man inte förväntar sig att bli serverad färdiga aktiviteter utan där man är med och skapar det som skall hända.

Detta står naturligtvis inte i motsatsställning till att man också kan koppla av och bara umgås. Skillnaden mot det traditionella ”bara vara-hänget” är att det sker i en kreativ och stimulerande miljö där man bemöts som en potentiell resurs och kontinuerligt bjuds in och stimuleras att vara medskapande.

Fritidsgården är en skog där man kan bygga nya spännande kojor. Vissa bygger med grenar och andra släpar dit några gamla plank, det kräver lite ansträngning och kan bli lite vingligt ibland. Men det är kul, och vem vill leka i en koja som andra har byggt?

”Värden”

Vad har då delaktighet för värde för de ungdomar som berörs och hur vet vi det?

När ungdomar organiserar sig för att tillsammans uppnå ett gemensamt mål tränas de samtidigt i att samarbeta och ta ansvar, något som de självklart har nytta av i framtiden. Från folkhälso- och resilienceforskningen vet vi också att upplevelsen av att vara en resurs i ett sammanhang som man upplever som meningsfullt är centralt för hälsa och personlig utveckling. Delaktighet är också en förutsättning för att individen skall kunna bryta negativa livsmönster och finna nya, mer konstruktiva, sätt att hantera tillvaron. Detta i kombination med att man tillsammans förverkligar något man sett fram mot gör att det värde delaktighet har för ungdomar är rätt uppenbart – delaktighet är både utvecklande och kul.

För personalen innebär arbetet med ungdomars delaktighet en helt annan yrkesroll och en helt annan arbetsituation än den som traditionellt sett funnits på våra fritidsgårdar. I stället för att själva komma med idéer, planera och genomföra aktiviteter skall man stimulera ungdomar att komma med förslag och att stötta dem i genomförandet. Man tappar därigenom mycket av sin tidigare makt och kontroll över både vad som skall genomföras och på vilket sätt det skall ske. I stället för att vara den som styr blir man en samtalspartner i en betydligt mer jämställd relation.

Detta är naturligtvis ingen roll som det är enkelt att växla till och det kräver att man som fritidsledare jobbar aktivt med sig själv, sina attityder och förhållningssätt. I gengäld får man vara med och se hur ungdomar växer och utvecklas och man får en verksamhet som med stor sannolikhet är både mer oförutsägbar och spännande än vad den tidigare varit. Eftersom personalen inte längre är verksamheten slipper man på sikt också många av de konflikter som bottnar i ungdomars maktlöshet – man får helt enkelt bättre stämning. I KEKS årliga kvalitetsmätning kan vi också se att de verksamheter som är framgångsrika i delaktighetsarbetet också lyckas bättre inom andra områden, till exempel har dessa verksamheter generellt sett en jämnare könsfördelning.

Delaktighetens värde för personalen är alltså inte entydigt och vilka av dessa värden som personalen upplever som viktigast, makt och kontroll eller spänning och utveckling, är det som mer än något annat styr hur man kommer att lyckas i delaktighetsarbetet. Men även för den som vill är det svårt att släppa ifrån sig makt och kontroll om det inte finns andra mekan-

ismer som gör att verksamheten inte urartar till allmänt kaos. Ett delaktighetsstödande resursfördelningssystem är just en sådan mekanism. Hur den kan se ut och vad som krävs för att den skall fungera kommer vi snart att återkomma till.

Dagsläget

Den bild vi nyss gav stämmer tyvärr ganska sällan med hur det ser ut på dagens fritidsgårdar. Mycket verksamhet produceras fortfarande av vuxna för ungdomar och kravet på att ungdomar skall vara delaktiga upplevs av många fritidsledare som allt från svårt och motigt till oöverstigligt, orealistiskt och till och med missriktat. De ungdomar som kommer förväntas inte bidra och vara medskapande utan bemöts istället utifrån tron att de främst vill bli underhållna och ”bara vara”.

Varför är det så? Till att börja med därför att uppdraget att arbeta med delaktighet har varit, och fortfarande ofta är, så otydligt att ingen har vetat vilka krav som egentligen ställs för att man skall kunna säga att man lyckats. Det har, som en följd av detta, också saknats en meningsfull uppföljning och därmed möjligheten att lära av sina misstag och utvecklas. Eftersom uppdraget varit så otydligt har det också saknats tydliga metoder och stöd i att tillämpa dem.

Resultatet av detta är att man ofta förutsatt att de ungdomar som är i verksamheten också är delaktiga, de är ju där..., och istället inriktat sig på att arbeta med inflytande frågor i form av gårdsråd och liknande. Man har försökt att engagera ungdomar i det mer eller mindre demokratiska förvaltandet av en på förhand ganska given verksamhet. Men att detta arbete varit svårt och ofta misslyckats hänger just samman med att den delaktighet man förutsatt i realiteten har saknats (delaktighet kräver betydligt mer än närvaro och möjligheten att välja te-sort och aktiviteter) och att det för ungdomar inte är speciellt intressant att förvalta en verksamhet som man inte är delaktiga i. Det du är delaktig i vill du också ha inflytande över, det motsatta är dock inte alls lika säkert...

En lika viktig orsak till att det ser ut som det gör är att målet att ungdomar skall vara delaktiga har varit ett mål av många och därför kunnat nedprioriteras när andra mål av olika anledningar upplevts som mer angelägna. Inte sällan har frågor/mål av mer preventiv karaktär tillåtits ta överhand över delaktighetsarbetet – att arbeta mot droger, kriminalitet och utanförskap har från såväl politiskt håll som av fritidsledarna själva setts som viktigare och då hanterats separat och inte som en del av, eller med utgångspunkt från, ett delaktighetsperspektiv. ”Håll buset borta från gatorna” är på många håll fortfarande det som mer eller mindre uttalat ses som fritidsgårdarnas viktigaste uppgift.

Allt fritidsgårdsföreträdare då inte kunnat hävda att man istället bör arbeta med delaktighet är inte så konstigt eftersom det skulle låta precis så flummigt som det i praktiken också ofta

varit. Detta trots att fritidsgårdarnas förmåga att ”hålla buset borta” varit ganska begränsad och att ett fungerande delaktighetsarbete i själva verket är en förutsättning för att detta skall lyckas.

Via den forskning som ligger till grund för rapporten *Inordnande eller utvidgande* vet vi idag att delaktighet inte kan vara ett mål bland många utan att det måste vara själva utgångspunkten för all öppen ungdomsverksamhet, såväl på fritidsgården som på andra arenor. Det går helt enkelt inte att nedprioritera delaktigheten för andra mål då den i sig är en förutsättning för att dessa skall nås.

Istället för att präglas av delaktighet eller någon annan tydlig pedagogisk idé har verksamheten, i någon slags ideologiskt vakuum, kommit att präglas av vad man ofta brukar kalla ”sunda förnuftet” – en ganska konventionell syn på ungdomar, uppfostran och relationen mellan dem och vuxna. Denna syn finns utförligt beskriven i *Inordnande eller utvidgande*. Kärnan i den är att ungdomar inte först och främst ses som individer med egna kompetenser utan att de först och främst är ”ofärdiga vuxna” och att det primära är att de styrs och skyddas så att de kan växa in i en given vuxenroll. Det ses som en följd av detta som naturligt att de vuxna skall vara de som har svaren på eventuella frågor och makten att besluta vad som skall gälla i varje enskilt läge.

Eftersom det saknats tydliga regler, rutiner och metoder som styrt verksamheten har denna vuxenmakt i fritidsgårdssammanhang också varit väldigt personligt betingad – det har varit upp till den enskilde fritidsledarens eget omdöme och uppfattning vilket beslut som skulle tas.

Sammantaget har detta skapat en tradition där vuxna är de som har initiativet och ordnar aktiviteter åt ungdomar, ofta i dialog med dessa men nästan alltid under förutsättningen att de är de vuxna som har sista ordet. De ungdomar som kommer till fritidsgården förväntar sig å andra sidan att få delta i mer eller mindre färdiga aktiviteter och som ett pris för detta få stå ut med ett visst mått av övervakning och disciplinering.

Att ungdomar och vuxna tillsammans och i en jämställd relation driver verksamheten utifrån tydliga mål och inom ramen för ett system som styr båda parter hör definitivt till ovanligheterna. Men det är detta som krävs om den delaktighet vi här pratar om skall bli verklighet.

Varför är det så svårt? För det är det...

Svårigheterna med att skapa reell delaktighet hänger naturligtvis samman med denna tradition och de förväntningar den skapar och ofta låser oss i. Extra svårt blir det därför att dessa förväntningar och den syn de bygger på i grunden inte är unika för fritidsgården utan tvärt om stämmer väldigt väl överens med dem som gäller i resten av samhället, såväl hemma som i skolan. Det faller sig så att säga naturligt.

Att bryta invanda förväntningar och mönster är svårt, speciellt i ett sammanhang som fri-

tidsgårdens där relationerna ofta är ganska personliga. I mångt och mycket liknar det att försöka ändra mönstret i ett äktenskap som börjat gå snett... Så lätt är det inte. Men om fritidsgården på allvar skall kunna bidra till att stärka de ungdomar som besöker den, om man skall kunna få de ungdomar som har det svårt att få en annan självsyn och bryta tidigare destruktiva livsmönster – då måste dessa förväntningar och bilden av den konventionella fritidsgården förändras och delaktigheten göras till norm.

För att lyckas med detta, med att åstadkomma en verklig och meningsfull delaktighet enligt vår definition, så är följande åtgärder centrala:

- Vi måste möta ungdomar som kompetenta individer och utgå från och förvänta oss att de vill engagera sig och bidra till det sammanhang de befinner sig i. Vår uppgift är att stimulera och stödja dem att hitta de uppgifter och den roll där detta kan bli verklighet.
- Vi måste också ändra vår syn på verksamheten i sig och därmed på vad som är framgång respektive misslyckande i arbetet som fritidsledare. Om delaktighet är det övergripande målet kan vi inte fokusera på att de aktiviteter som skall genomföras blir så perfekta som möjligt. Istället måste vi fokusera på själva processen och ungdomars skapande av de aktiviteter de vill genomföra och det icke formella lärande som då äger rum. Som en central del i detta måste vi lära oss att inte ge färdiga svar och lösningar utan istället låta ungdomar finna sina egna svar, vi måste bekämpa impulsen att ta över ansvar när vi upplever att något är på väg att gå snett och acceptera att en aktivitet måste få tillåtas ”misslyckas” därför att detta misslyckande är en del av läroprocessen.
- Vi måste också sluta marknadsföra oss med mer eller mindre trendiga aktiviteter och istället presentera oss som den arena där ungdomar själva formar de aktiviteter som såväl de själva som deras kamrater vill delta i. En arena som inte är färdig utan som skapas där och då det finns en idé som ungdomar vill förverkliga.
- Sist och samtidigt svårast så måste vi som vuxna våga släppa ifrån oss makt och kontroll. Detta är naturligtvis i hög utsträckning ett psykologiskt eller mentalt problem som i sig kan vara svårt att hantera. Här blir det dock extra svårt eftersom den makt vi skall släppa ifrån oss är så odefinierad och personbunden. Vilken makt är det egentligen vi får, kan och vill släppa till ungdomar? Skall de ha samma makt över oss som vi tidigare haft över dem?

I botten på detta problem ligger just det faktum att makten på fritidsgården ofta inte är tydligt reglerad. Det finns inga tydliga ramar, utan besluten styrs istället av personalens personliga uppfattning eller, om man så vill, godtycke. Att i det läget ”släppa makten till ungdomarna” är för de allra flesta i stort sett helt omöjligt och kommer bara att leda till en evig radda av konflikter där olika personliga uppfattningar om bra och dåligt, rätt och fel kommer att ställas mot

varandra och där ungdomars naturliga och sunda instinkt att testa gränser förr eller senare kommer att leda till att de vuxna tar tillbaka makten och allting blir som förut.

Visst finns det vuxna som har sådan personlig styrka och auktoritet att de kan möta ungdomar i detta och förvandla det till en dynamisk och kreativ verksamhet. Dessa hör dock till undantagen och frågan är om ungdomars möjlighet till delaktighet skall hänga på enskilda anställdas kompetens eller om den bör tillförsäkras dem via ett tydligt och genomtänkt system? Den ovan beskrivna situationen är vad som i andra sammanhang brukar kallas ett maktvakuum och sådana leder alltid förr eller senare till att de starkaste tar över.

Makt handlar i hög utsträckning om tillgången till, materiella och/eller personliga, resurser. Den som beslutar om hur resurserna skall fördelas är den som har makten. När det, som i vårt fall, handlar om offentliga medel (skattepengar) kan man dock inte besluta "hur som helst" utan det finns alltid mer eller mindre tydliga ramar för vad och till vilket ändamål de kan användas. När det gäller fritidsgårdar är dock dessa ramar traditionellt sett ganska flytande – man kan inte

14

köpa öl för pengarna, men hur mycket fika eller biobesök och lägervistelser man kan bekosta/subventionera och vilka villkor som gäller för att få ta del av detta är sällan speciellt tydligt uttalat. Lika otydligt är ofta i vilket syfte pengarna får eller skall utnyttjas, målen för verksamheten är ju som tidigare påpekats ofta ganska svävande. Det som styr hur resurserna skall fördelas är istället oftast personalens personliga uppfattning om vad som bör göras i varje enskilt tillfälle. Att under de förutsättningarna släppa ifrån sig makten till ungdomarna och istället låta det vara deras personliga uppfattningar som styr ter sig knappast speciellt lockande...

För att komma till rätta med ovan beskrivna problem och svårigheter och samtidigt skapa förutsättningar för att personalen skall kunna släppa ifrån sig makten krävs att denna blir tydligt reglerad och placeras i ett system bortom det personliga godtycket. Delaktighet skapas alltså inte genom att släppa dagens ofta otydliga och svagt reglerade makt till ungdomar utan genom att man skapar ett resursfördelningssystem som både personal och ungdomar lyder under och som på ett tydligt sätt reglerar av vem, till vad och under vilka villkor resurserna kan användas.

Under dessa förutsättningar, när personalen har tydliga regler att hänvisa till, är det både möjligt och önskvärt att ungdomar ges ett grundläggande inflytande över de beslut som fattas. Inflytande över besluten är dock, som tidigare påpekats, inte det samma som delaktighet. Om resursfördelningssystemet skall främja delaktighet krävs det också att de regler och beslutsprocesser man formulerar sätter ungdomars aktiva medskapande i centrum, att det är aktiviteter som skapas och drivs av ungdomar som är det som systemet faktiskt kommer att finansiera.

Mot ovanstående bakgrund bör resursfördelningssystemet syfta till:

- Att ersätta personlig styrning och risk för godtycke med gemensamma och tydliga riktlinjer för vem som kan få pengar, till vad och varför.
- Att resurserna blir tillgängliga för alla ungdomar i målgruppen och inte bara de som naturligt och av tradition besöker fritidsgården.
- Att möjliggöra och inspirerar till att aktiviteter drivs även utanför fritidsgårdar och andra givna arenor.
- Att stimulera en flexibel och kreativ verksamhet.
- Att stimulera ungdomar att organisera sig kring sina idéer och intressen.
- Att träna ungdomar i att formulera sig kring sina behov och idéer.
- Att ge ungdomar möjlighet att ta ansvar över såväl små/korta projekt/aktiviteter som stora/långvariga dito – att växa i förmåga och ansvar, att gradvis ta större ansvar.
- Att förflytta makten över aktiviteternas innehåll från personal till ungdomar.
- Att tydliggöra fritidsledarens roll som coach och gynna en mer jämställd relation med brukaren.
- Att ge representativa och engagerade ungdomar makt över resursfördelningen.

- Att idéer och exempel på spännande aktiviteter sprids mellan olika ungdomsgrupper.
- Att ge underlag för meningsfull statistik kring vilka ungdomar vi når (som producenter respektive konsumenter) och vilken typ av verksamhet som faktiskt drivs.
- Att göra delaktighet till norm i den öppna ungdomsverksamheten.

Ett delaktighetsstödjande resursfördelningssystem...

Utformningen av ett delaktighetsstödjande resursfördelningssystem kräver både noggrannhet och eftertanke. Det kräver också att man törs vara betydligt mer formell än vad man vanligtvis brukar vara i fritidsgårdssammanhang – den snälle fritidsledaren som bjuder på fika och starkt subventionerade aktiviteter ersätts med en kommunal tjänsteman som erbjuder stöd men samtidigt också ställer krav på egna insatser. Detta kan av många upplevas som jobbigt, men det är det som är skillnaden mellan ett system och personlig maktutövning.

Nedanstående punkter kan därför förefalla väl många och överdrivet petiga men ju tydligare och mer heltäckande ett system är desto större förutsättningar har de att faktiskt fungera och inte slitas sönder av en mängd olika tolkningar och strider kring vad som egentligen gäller. Inget system mår naturligtvis bra om det tillämpas allt för stelbent, men risken för det är här ganska liten och undviks bäst genom att man håller i minnet vad systemet i grunden syftar till – ungdomars aktiva delaktighet i driften av aktiviteter. För att kunna uppnå detta menar vi att det är viktigt:

- Att verksamhetsmedel inte knyts till enskilda fritidsgårdar utan läggs i en gemensam pott och fördelas utifrån vilka aktiviteter som ungdomar vill ta ansvar för att driva.

Detta är viktigt eftersom om medlen knyts till enskilda fritidsgårdar finns ingen direkt koppling mellan tillgång (till medel) och efterfrågan (på aktiviteter) och det är tyvärr inte ovanligt att personalen känner sig tvungna att göra slut på sitt anslag genom diverse tveksamma inköp/aktiviteter i rädsla för att detta annars kommer att minska kommande år. Detta samtidigt som andra anläggningar med mer verksamhet kanske inte kan genomföra sina idéer på grund av bristande resurser.

Dessutom leder en anläggningsknuten budget ofta till att man som personal begränsar sig i tanken och inte vågar ”tänka utanför boxen”. Man konstruerar aktiviteter med utgångspunkt från de pengar man har istället för att söka finansiering för de verksamheter man verkligen skulle vilja genomföra. Att söka externa medel upplevs ofta som krångligt och tidskrävande och man väljer då den enkla vägen att skapa verksamhet utifrån givna medel.

Viktigast är dock att när medlen ligger utanför den enskilda fritidsgården kan personalens

roll förändras från makthavare till någon som kan hjälpa en som ungdom att frigöra resurser. En på många sätt mer jämställd relation som också medför att personalen behöver ungdomar för att det de facto skall hända något på fritidsgården.

- Att endast ungdomar i målgruppen kan söka ur denna pott och att ungdomars aktiva medverkan i planering, genomförande och uppföljning av den sökta aktiviteten är ett villkor för att ansökan skall kunna beviljas.

Detta är viktigt eftersom systemet annars riskerar att tas över av personalen och att det kommer att vara deras idéer och fixande som ligger till grund för verksamheten.

- Att det i ansökan måste framgå på vilket sätt ungdomar kommer att vara aktiva i planering, genomförande och uppföljning av den sökta aktiviteten.

Detta är viktigt eftersom det tvingar fram en genomtänkt planering av den sökta aktiviteten.

- Att renodlad nöjeskonsumtion, som t ex biobesök eller paintball, som knappast kräver någon planering eller något förarbete inte skall vara möjligt att söka annat än i undantagsfall (t ex under lov) och då kräva en egeninsats/anmälningsavgift.
Detta är viktigt eftersom syftet med att ungdomar skall träna samarbete och ansvarstagande annars åsidosätts och man istället finansierar ren privatkonsumtion.
- Att de resurser som kan sökas inte enbart är kontanta medel utan att man också kan söka till exempel olika typer av vuxenstöd och tillgång till lokaler och utrustning.
Detta är viktigt eftersom de ungdomar som behöver detta stöd annars saknar realistiska möjligheter att kunna genomföra sina projekt och därmed inte heller kan söka pengar. Genom att personalen blir en resurs som är tillgänglig även för den som inte spontant besöker fritidsgården skapas samtidigt ett intresse för denna som sådan och kan på sikt bidra till nyrekryteringen av ungdomar.
- Att alla ungdomar i målgruppen (upptagningsområdet) kan söka.
Detta är viktigt eftersom fritidsgården vanligen bara når en begränsad grupp ungdomar och kommunens medel för fritidsverksamheter naturligtvis skall vara tillgängliga även för de ungdomar som inte spontant besöker fritidsgården.
Genom att många sökta projekt, i form av till exempel arrangemang, riktar sig till betydligt fler än bara dem som sökt leder detta också till en ökning av det samlade kultur- och fritidsutbudet.
- Att de aktiviteter man söker för inte behöver vara knutna till fritidsgården utan kan genomföras även på andra arenor och vid tidpunkter då fritidsgården normalt sett har stängt.
Detta är viktigt eftersom det tydligt signalerar att fritidsgården inte är ett självändamål utan att det är själva verksamheten som måste stå i fokus. Genom att inte låsa pengarna till anläggningen och bilden av vad som brukat ske där föds också nya idéer och möjligheter till spännande och attraktiva aktiviteter för både ”traditionella gårdsbesökare” och andra ungdomar.
- Att fritidsgårdarna endast har medel för löpande underhåll av lokaler och material samt en mindre ”fikakassa” för enstaka insatser och stimulans, men inte vare sig medel eller uppdrag att driva verksamheter som inte bygger på ungdomars aktiva delaktighet.
Detta är viktigt eftersom om delaktighet inte är en tydlig förutsättning för att olika typer av aktiviteter skall komma till stånd så går det inte att bryta befintliga mönster. Såväl ungdomars gamla förväntningar på ”service, omhändertagande och kontroll” som personalens invanda mönster samt kanske behov av makt och självbekräftelse gör att om man inte tar steget fullt ut kommer man mer eller mindre omedelbart att falla tillbaka i gamla mönster.
- Att det finns ett tydligt ansökningsförfarande och tydliga riktlinjer för vilken typ av verksamheter/aktiviteter som kan få stöd.

Detta är viktigt eftersom det är en grundläggande förutsättning för att undvika godtycke och garantera att alla ungdomar har samma rättigheter oavsett till exempel deras relation till personalen.

- Att man inte kompromissar med dessa riktlinjer utan skickar tillbaka ofullständiga ansökningar för komplettering/justering.

Detta är viktigt eftersom ett system som detta omedelbart kommer att urholkas om man, till exempel för att man vill vara ”snäll”, tummar på de regler som satts upp.

- Att man kan söka för såväl små enstaka aktiviteter som för löpande aktiviteter och större arrangemang.

Detta är viktigt eftersom det möjliggör en gradvis utveckling för de ungdomar som berörs. Det är bara de mest ”drivna” ungdomarna som redan från början känner sig mogna att söka för större arrangemang som till exempel en skolavslutning.

Utan möjligheten att söka för små enstaka aktiviteter, löpande gruppverksamheter etc. kommer också vardagsverksamheten på fritidsgårdarna att utarmas.

- Att man kan söka för såväl aktiviteter som bara riktar sig till dem som söker, till exempel gruppaktiviteter, som externa arrangemang i form av turneringar och till exempel discon.

Detta är viktigt eftersom det möjliggör ett varierat utbud och att alla olika typer av intreseriktningar kan rymmas och tillfredsställas inom systemets ram.

- Att det finns tydliga möjligheter och rutiner för ungdomar att inom samma system (men inte inom samma pott) ansöka om investeringsmedel.

Detta är viktigt eftersom de aktiviteter/arrangemang man vill genomföra kan förutsätta att det finns utrustning eller liknande som inte kan köpas in med driftmedel.

- Att personalens huvuduppdrag är att stödja stimulera ungdomar att söka medel och att stödja dem under hela processen, från idé över genomförande till uppföljning.

Detta är viktigt eftersom utan ett sådant tydligt uttalat stöd kommer många ungdomar, inte minst de som traditionellt sett besöker fritidsgården, inte att tro att de klarar att skriva en ansökan eller att de faktiskt är välkomna att göra det. Personalens aktiva uppmuntran och stöd är en förutsättning för att systemet skall fungera.

- Att personalens sätt att utföra uppdraget följs upp.

Detta är viktigt eftersom personalens vilja och förmåga att stimulera och stödja ungdomar i att både söka för och genomföra olika aktiviteter är avgörande för om systemet kommer att fungera eller inte. Genom att följa upp vilka ungdomar som söker, hur många de är och hur de upplever personalens agerande kan adekvata stödåtgärder sättas in där sådana behövs.

- Att det är ungdomar som ges makten att besluta inom givna ramar.

Detta är viktigt eftersom liknande potter som handläggs av tjänstemän, ofta motiverat av ”kravet” på snabba handläggningstider, är problematiskt dels därför att de ställer upp på myten att ungdomar inte har något tålmod, dels därför att man inte tar hänsyn till den ”makt- och kompetenssignal” som man som samhälle skickar om man låter ungdomar bestämma.

Ungdomar är naturligtvis också mer lämpade att bedöma om de sökta aktiviteterna kommer att vara attraktiva och locka fler ungdomar än bara de som sökt.

- Att de ungdomar som skall fatta dessa beslut representerar olika verksamheter (fritidsgårdar) och är väl förankrade i och representativa för dessa.

Detta är viktigt eftersom man annars ger bidrag till sig själva och aldrig når utanför fritidsgårdens väggar. En lösning på detta för små kommuner med kanske bara en fritidsgård är att ta in ungdomar från t ex skolan eller olika föreningar i beslutsgruppen.

Detta medför också att goda idéer och förslag på aktiviteter kommer att spridas mellan ungdomsgrupper som kanske annars inte har kontakt med varandra.

- Att dessa ungdomar utses för en i förväg bestämd mandatperiod och att de byts ut regelbundet.

Detta är viktigt eftersom systemet annars riskerar att ”privatiseras” och att ungdomar som sitter för länge får för stor makt och blir svåra att ersätta.

Regelbundna byte innebär också att fler ungdomar får möjligheten att utvecklas i den här typen av roll.

- Att de ungdomar som skall fatta dessa beslut får adekvat stöd via en speciellt utsedd stödperson.

Detta är viktigt eftersom dessa ungdomar behöver den trygghet som möjligheten att bolla sina tankar och beslut med en erfaren vuxen innebär.

- Att för ekonomin ansvarig tjänsteman (chef) medverkar när beslut tas, men endast som garant för att riktlinjerna följs.

Detta är viktigt eftersom det dels möjliggör faktiska beslut och ger systemet legitimitet, dels tydligt markerar den status systemet behöver för att fungera.

- Att beslut kring ansökningar tas regelbundet.

Detta är viktigt eftersom ungdomar visserligen har, och kan träna, tålmod, men att detta inte är oändligt... För att kontinuerligt kunna ta beslut om nya ansökningar bör beslutsgruppen därför träffas och behandla ansökningar cirka en gång i månaden.

- Att det finns ett tydligt redovisningsansvar för de ungdomar som fått medel, såväl avseende ekonomi som avseende den aktivitet som bedrivits.

Detta är viktigt eftersom det signalerar att verksamheten måste bedrivas seriöst. Det ger

21

också de sökande ungdomarna möjlighet att följa upp och reflektera kring sin verksamhet samt beslutsgruppen viktig information inför kommande beslut kring liknande aktiviteter.

- Att hela systemet inklusive ansökningsförfarande, stödmöjligheter, tidsramar etc är välkända bland samtliga ungdomar som kan söka.

Detta är viktigt eftersom de möjligheter som finns annars endast kommer att utnyttjas av de ungdomar som av tradition besöker fritidsgården. Ett välkänt system leder däremot både till en nyrekrytering av ungdomar och en mer dynamisk verksamhet.

- Att det vid behov görs särskilda insatser för att nå ungdomsgrupper som kan antas ha behov av aktiviteter men av olika skäl inte söker medel av egen kraft.

Detta är viktigt eftersom de ungdomar som har störst behov annars riskerar att glömmas bort och inte få de möjligheter och det stöd de har rätt till.

- Att ständigt påminna sig att syftet med denna typ av resursfördelning är att ungdomar skall organisera sig kring och ta ansvar för aktiviteter som bygger på deras intressen – och att beslutsfattarnas roll därför inte är att agera smakdomare utan enbart att se till att de aktiviteter som finansieras bygger på ungdomars vilja och engagemang.

Detta är viktigt eftersom man annars skjuter bredvid målet...

Dessutom bör det också påpekas:

- Att om potten är på väg att ta slut fortare än året är det bra att ha tagit fram kriterier för en urvalsprocess som blir så rättvis som möjligt. Möjliga kriterier är t ex spridning avseende ålder, kön och geografiskt område.
- Att det är viktigt att tänka igenom hur en beslutsgrupp som den ovan beskrivna skall/kan kopplas till andra eventuella fora för ungdomsinflytande som ungdoms- och gårdsråd. Hur detta skall göras beror naturligtvis på vilken roll, uppgift och position dessa har – kanske skall de slås samman, kanske skall de ha samma kontaktperson...?
- Att kopplingen/relationen till andra pengapåsar som till exempel andra kommunala potter och EU-medel bör tydliggöras. Kanske bör vissa ansökningar istället för att beviljas skickas vidare till annan instans. Man bör i detta sammanhang tänka på att en allt för nära och bekväm pott kanske gör att man inte söker andra tillgängliga medel, vilket i sin tur kanske gör att den egna potten inte räcker så långt som den annars skulle göra.

Sammanfattning

Ungdomars möjlighet och vilja till delaktighet står på ett plan i motsatsställning till det vi traditionellt sett ofta betraktar som tecken på vuxenhet; förståndighet, förutseende och kontroll. Skall vi lyckas med att väcka det engagemang och den personliga motivation som är förutsättningar för delaktighet måste vi istället våga släppa kontrollen, våga oss ut på hal is och i okända marker. Vi måste våga vara kreativa och gärna lite galna...

Förmågan att våga detta bygger naturligtvis delvis på personliga egenskaper, men långt ifrån bara. Ju fastare grund man står på och ju tydligare det är att ens uppdrag är just detta ju lättare är det naturligtvis att våga språnget! Skall man våga kasta sig ut känns det naturligtvis bättre om man vet att man landar mjukt. Detta gäller såväl ungdomar som personal.

Mängden punkter ovan skall därför inte tolkas som en tvångströja utan som en plattform att utgå från. Naturligtvis kan det upplevas som en begränsning att inte kunna utöva personligt godtycke, men för de flesta kommer det åtminstone på sikt att istället vara en befrielse att slippa.

För många verksamheter är detta ändå ett långt steg att ta. På många håll är det fortfarande så att inte ens personalen själva har insyn i och kontroll över ekonomin. Man skulle därför kunna tro att ett system som det vi skisserar måste införas långsamt och gradvis. Vi tror dock inte att detta är rätt väg att gå. I rapporten *Inordnande eller utvidgande* konstateras att delaktighet är ett "state of mind" och att det handlar om att förskjuta hela utgångspunkten för verksamheten om man skall lyckas. Ungdomar har, som de flesta av oss vet, en osviklig förmåga att känna om något är på riktigt eller inte. Varje form av halvmesyr riskerar därför att skapa misstänksamhet och därigenom försvåra möjligheten att ta nästa steg. Det minskar dessutom den trovärdighet som är nödvändig om systemet skall fungera på sikt.

En förutsättning för att lyckas är också att personalen är väl insatt i både varför systemet införs och hur det rent tekniskt är tänkt att fungera. Risken finns naturligtvis ändå att man som personal medvetet eller omedvetet agerar på ett sådant sätt att systemet inte fungerar och att ungdomar inte utnyttjar de möjligheter som finns. Det är därför nödvändigt att det finns en noggrann och systematisk uppföljning av både vem som fått medel och till vad samt av kvaliteten på processen.

Via länkarna på nästa sida hittar du exempel på resursfördelningssystem som på olika sätt syftar till att stödja ungdomars delaktighet. Läs, begrunda och ställ dem i relation till vad vi skrivit. Det perfekta systemet är inte uppfunnet ännu och kanske kommer det aldrig att finnas. Men kanske blir det du som tar nästa steg på vägen. Lycka till!

Länkar

"Show me the money" i Mölndal

www.molndal.se/medborgare/upplevaochgora/ungimolndal/showmethemoney

"Barbro betalar" i Kungsbacka

www.barbrobetalar.se

"En snabb slant" i Stockholm

www.stockholm.se/KulturFritid/foreningsliv/En-Snabb-Slant

"En påse pengar" i Umeå

www.umea.se/umeakommun/ovrigt/ungochstudent/ungdomsombud/sokabidrag/pasepengar

24

KEKS

kvalitet och kompetens i samverkan